

אהבה, מול יראה

תמצית: עבודת השם מורכבת מיחסי אהבה ויראה. הם צריכים לאזן זה את זה, ולא לגבור זה על זה. מאמר זה יתייחס לעקרון הזה כפי שהוא מתגלה בפרשת מותם של נדב ואביהוא, ובפרשת העלאת ארון הברית על-ידי דוד המלך.

היום השמיני למלואים, הוא היום הראשון לעבודת המשכן, כי שבעת הימים שלפניו היו הכנה לעבודה. והוא היום אשר קוינו לו, יום השראת השכינה, בשבילו נבראו שמים וארץ, בשבילו יצאו ישראל ממצרים ובשבילו קבלו תורה. "ויאמר משה, זה הדבר אשר צוה ה' תעשו, וירא אליכם כבוד ה'" (ט, ו), היום יראה ה' אליכם, מאחר שקיימתם צויו "ועשו לי מקדש" – היום יקיים דברו "ושכנתי בתוכם" (שמות כה, ח). ואכן, ברכו משה ואהרן את העם, "וירא כבוד ה' אל כל העם, ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח את העלה ואת החלבים" (ט, כג-כד). פסגה נפלאה זו שהעפילו אליה, הביאתם לשמחה עצומה וליראת אלקים, "וירא כל העם וירנו, ויפלו על פניהם" (פט' כד).

אולם עד מהרה הושבתה השמחה, ואת מקומה תפס אבל נורא, מפני "השרפה אשר שרף ה'" (י, ו). כי שנים מכהני המשכן, נדב ואביהוא בני אהרן, הקטירו קטורת אשר לא נצטוו עליה, "ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם, וימתו לפני ה'" (י, ב).

מה היה נורא כל-כך במעשים? והאם מקרה הוא שדוקא ביום הראשון, עם השראת השכינה בתוכנו, ארע אסון נורא שכזה?

* * *

עבודת ה' מורכבת מאהבתו ויראתו. העיקרית ביניהן היא, ללא ספק, אהבתו. כך מוכח מקריאת שמע העוסקת במוצהר בשלשה עיקרים: "יחוד השם, ואהבתו, ותלמודו" (רמב"ם הל' קריאת שמע א, ב), ואילו היראה נעדרת. כך גם מבואר מלשון הרמב"ם (הל' יסודי-התורה ב, א): "האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבו וליראה אותו שנאמר ואהבת את ה' אלהיך, ונאמר את ה' אלהיך תירא. והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול כמו שאמר דוד צמאה נפשי לאלהים לאל חי, וכשמחשב בדברים האלו עצמן מיד הוא נרתע לאחוריו ויפחד ויודע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות, כמו שאמר דוד כי אראה שמייך מעשה אצבעותיך מה אנוש כי תזכרנו", הרי הקדים בבירור האהבה ליראה, ואף הקדימה בסדר ואופן רכישתן.

שתיהן נצרכות, גם מפני שהיראה מרחיקה מרע אך לא מקרבת אל ה', אך הדבר עמוק מזה. אהבה, יש לה אופי. אהבת אב לילדו הקטן אינה דומה לאהבת תלמיד לרבו או בן לאביו הזקן. האופי האינדיבידואלי הזה ניתן לה על-ידי היראה והכבוד. התלמיד מכבד וירא את רבו, ואהבתו נצבעת בצבעים של אימה ויראה. גם את ילדו בן השנתיים הוא מכבד – בכבודו הראוי לו – והכבוד הזה צובע את אהבתו לו בצבעים משלו.

אהבה אמיתית, אם כן, זקוקה ליראה בצדה. אם לא כן, אין הקשר – בכל מערכת של קשר – קשר נכון. את קשרו של העבד לשפחה מגדיר רש"י (גיטין י"ג א'): "זוללה היא בעיניו, לזולל בה לכל תאנתו", כי כך נראית מערכת של אהבה אם אין כבוד בצדה. לכן פסק הרמב"ם (הל' אישות טו, יט) [בעקבות מסכת דרך-ארץ (פרק המינין, טז)]: "צוו חכמים שיהיה אדם מכבד את אשתו יתר מגופו, ואוהבה כגופו".

משום כך, גם אהבת ה' צריכה להיות מוגבלת על-ידי היראה. "וְאֲנִי בְּרַב חֶסֶדְךָ אָבוֹא בֵּיתְךָ, אֲשַׁתְּחֶוּהָ אֶל הַיְכָל קִדְשְׁךָ בִּירְאָתְךָ" (תהלים ה, ח). יחד עם הידיעה על החסד והאהבה, עומדת היראה. רוב הברכות שאנו מברכים מורות גם הן על כך. אנו פותחים ב"בְּרוּךְ אַתָּה" – לשון נוכח, וממשיכים ב"אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ" – לשון נסתר. הרשב"א (שו"ת חלק ה', נב) מבאר זאת כך: "...כדי לקבוע שתי הפנות האלה בנפשותינו קבעו הנוסח בנגלה ונסתר, בְּרוּךְ אַתָּה – כמדבר עם מי שהוא נמצא מפורסם עם שהוא מדבר עמו פנים אל פנים, וכדי שלא תשבש המחשבה שהוא יתברך נמצא כמציאות שאר הנמצאים ושיש יחס בין מציאותו למציאותם, קבעו אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ, לקבוע בנפשותינו שאף על פי שהוא מפורסם, מהות מציאותו נעלם ונסתר שאי אפשר לדבר בו רק בנסתר".

עם זאת, האיזון מוכרח להיות כאן גם הוא. כדברי הרמב"ם על המדות כולן, "צוו חכמים הראשונים שיהא אדם שם דעותיו תמיד, ומשער אותם ומכוין אותם בדרך האמצעית" (הל' דעות א, ד), כן יש לנהוג גם כאן.

* * *

זאת היתה הנקודה בה נכשלו נדב ואביהוא. עם ישראל כולו שמח שמחה עצומה, "וַיֵּרָא כָּל הָעָם וַיִּרְאוּ", אך מיד "וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם" מיראת ה' ["נפילת אפים יהיה על-ידי חרדה ופחד ממראות אלקים הנורא, והרנה תהיה על-ידי שמחה" (מלבי"ם כאן)]. נדב ואביהוא, לעומתם, הגיבו באופן אחר לשמחה העצומה: "וַיִּקְחוּ בְנֵי אֶהֱרֹן נְדָב וְאֲבִיהוּא אִישׁ מִחֶתְתּוֹ, וַיִּתְּנוּ בָהֶן אֵשׁ וַיִּשְׂמוּ עָלֶיהָ קִטְרֹת, וַיִּקְרִיבוּ לִפְנֵי ה' אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֲתֶם" [הפסוק הזה נאמר כהמשך למעשי העם. חלוקת הפרקים הנוצרית משבשת את ההבנה הזו, כי כאן מתחיל פרק י, אך לא מינייה ולא מקצתיה, שהרי אין כאן הפסק פרשה]. "אף הם, בשמחתם, כיון שראו אש חדשה, עמדו להוסיף אהבה על אהבה" (ספרא כאן). הם עברו את הגבול שמציבה היראה, ושלא כעם ישראל שהציבו כאן את היראה, הם "עמדו להוסיף אהבה" על אהבתו של הקדוש-ברוך-הוא.

משום כך מקבילות הלשונות: "וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה' וַתֹּאכַל עַל הַמִּזְבֵּחַ אֶת הָעֹלָה וְאֶת הַחֲלָבִים" – מתחילה, ולאחר שני פסוקים "וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה' וַתֹּאכַל אוֹתָם, וַיָּמְתוּ לִפְנֵי ה'". כי אותה אש

שיצאה מלפני ה' להשראת שכינתו בתוכם, היא היא שהמיתה את התפרצות האהבה מעבר לגבולותיה [בשם המגלה-עמוקות שמעתי שהקשה, מה טעם משמש שם הוי"ה במות נדב ואביהוא, ולא שם אלקים. אך להאמור יתכן שיובן].

ומשום כך אירע אסון נורא זה דוקא ביום הראשון לעבודת המשכן, לאמר: התהוותה של עבודת ה' אסור לה שתהיה שלא בתחום גבולותיה, שאם כן אין לדעת כמה תגדל סטיה קטנה זו ברבות הימים.

וזה אשר נצטוו הכהנים מיד לאחר מות נדב ואביהוא: "יִינן וְשָׁכַר אֶל תְּשֵׁת אֶתָּה וּבְנִיךָ אֶתָּךְ בְּבִאֲכֶם אֶל אֱהֹל מוֹעֵד" (י, ט), כי היין מסיר את הגבולות ומלבה את הרגשות, ואסור להכנס אל מקדש ה' בלי גבולות לאהבה. ומשום כך, פותחת פרשת עבודת יום הכפורים במותם של נדב ואביהוא כהסבר לצורך בהגבלות המוטלות על אהרן בבואו אל קדש הקדשים, הגם שבניו לא נכנסו אלא אל הקדש [לפי פשט הכתוב, ראה רש"ר הירש (י, ד)], כי העקרון אחד הוא: אל לכהן ללבות את אהבתו מעבר לגבולות הצווי האלקי. כל אשר ריח של "אש זרה, אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֶתֶם" נודף ממנו – הרי הוא מעבר לתחום המותר.

* * *

יתכן עוד, שגם בהפטרת השבוע בא רעיון זה לידי ביטוי חד.

דוד המלך אוסף שלשים אלף איש מישראל, והם הולכים להעלות את ארון הברית מקרית יערים אל עיר דוד. הם מרכיבים את הארון על עגלה חדשה, ויוצאים אל ירושלים. השמחה גדולה. "וְדָוִד וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל מְשַׁחֲקִים לְפָנָי ה' בְּכָל עֲצֵי בְרוֹשִׁים, וּבְכַנְרוֹת וּבְנִבָּלִים וּבְתַפִּים וּבְמִנְעֻנְעִים וּבְצִלְצְלִים" (שמואל ב' ו, ה).

וההסטוריה חוזרת. שוב מושבתת השמחה, ואבל יורד על העם. הדרך לא היתה סלולה דיה, וארון האלקים הטלטל מעט. נראה היה כאילו עוד מעט ישמט מן העגלה, חלילה. "וַיִּשְׁלַח עֲזָא אֶל אַרְוֹן הָאֱלֹקִים וַיֹּאחֲזוּ בוֹ" (פס' ו), לייצבו, שלא יפול. "וַיַּחַר אֶף ה' בְּעֲזָה, וַיַּכְהוּ שָׁם הָאֱלֹקִים עַל הַשָּׁל, וַיָּמַת שָׁם עִם אַרְוֹן הָאֱלֹקִים" (פס' ז).

השאלה עולה מאליה: במה חטא עוזה? אם בחטאם של נדב ואביהוא נרמזו חטאם בהיות האש "אש זרה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֶתֶם", כאן אין כל רמז. אף מילת בקורת ותביעה, רק תיאור המעשה לפרטיו. מה חטא יש בדאגתו של עוזה לקדושת הארון?

המפרשים כולם, כצפוי, עומדים על כך. "אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: עוזה, נושאי נשא, עצמו לא כל שכן?" (סוטה ל"ה א'). חטא עוזה בשלחו יד להחזיק את הארון, ולא זכר שהארון נושא את נושאו. אך שורש הטעות הוא במעשהו של דוד, שהרכיב את הארון על עגלה, ומצותו בכתף. בכך דמו כולם כאילו צריך הוא הארון עגלה לנושאו. כך מתבאר מפסוקי דברי-הימים (א' טו, יב-טו), המתארים את העלאת הארון בפעם השניה אל עיר דוד: "וַיֹּאמֶר לָהֶם, אֶתֶם רְאִשֵׁי הָאֲבוֹת לְלוֹיִם, הִתְקַדְּשׁוּ אֶתֶם וְאַחִיכֶם, וְהִעֲלִיתֶם אֶת אַרְוֹן ה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַכִּינּוֹתַי לוֹ. כִּי לְמִבְרָאוֹנָה לֹא אֶתֶם – פָּרַץ ה' אֱלֹקֵינוּ בְּנוֹ, כִּי לֹא דָרְשָׁנָהוּ כַּמִּשְׁפָּט. וַיִּתְקַדְּשׁוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם

לְהַעֲלוֹת אֶת אֲרוֹן ה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל, וַיִּשְׂאוּ בְּנֵי הַלְוִיִּם אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹקִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה כְּדַבֵּר ה', בְּכַתְּפָם בְּמִטּוֹת עֲלֵיהֶם". בפעם הראשונה, אומר דוד, טעינו, לא לקחנו אתכם לישא את הארון, ולא דרשנו את ה' כמשפט.

אך עדיין, כבמעשה נדב ואביהוא, קשה: מה נורא כל-כך בשליחת היד של עוזה? הן מתוך חרדה לקדושת הארון עשה זאת, ורק טעה במידת קל-וחומר. מדוע חרה בו אף ה' להמיתו?

אלא שאף הוא, בטעותם של נדב ואביהוא טעה. תנועת היד שלו היתה תנועה אוטומטית, ללא מחשבה. מאליו נשלחה היד, מנסה למנוע את חילול הקדש. אבל תנועה אוטומטית בקרבתו של הארון מורה על חוסר ריכוז. השמחה, כאמור, היתה עצומה, והאהבה עברה את גבולותיה. היא טשטשה את כובד-הראש. זה אשר אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: אם לא עשית קל-וחומר בעצמך, אות הוא שלא שרר הכבוד אצלך. שהאהבה גברה על הכל.

"וַיֵּרָא דָּוִד אֶת ה' בַּיּוֹם הַהוּא, וַיֹּאמֶר, אֵיךְ יָבֹא אֵלַי אֲרוֹן ה'? וְלֹא אָבָה דָּוִד לְהִסִּיר אֵלָיו אֶת אֲרוֹן ה' עַל עֵיר דָּוִד, וַיִּטְהַר דָּוִד בֵּית עֶבֶד אֲדֹמִים הַגָּתִי" (שמואל ב' ו, ט-י). עובד אדום הגתי היה לוי (דברי-הימים א' טו, יח), ובביתו, הבין דוד, ראוי לארון שישכון, עדי נחשב צעדינו.

"וַיֵּשֶׁב אֲרוֹן ה' בֵּית עֶבֶד אֲדֹמִים הַגָּתִי שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, וַיִּבְרַךְ ה' אֶת עֶבֶד אֲדֹמִים וְאֶת כָּל בֵּיתוֹ". "מאי היא ברכה שברכו? אמר רב יהודה בר זבידא, זו חמות ושמונה כלותיה שילדו ששה-ששה בכרס אחד" (ברכות ס"ג ב'). בתוך שלשה חודשים [לדעת הירושלמי (יבמות ד' י"ב) ילדה כל אחת תאומים מדי חודש], התמלא ביתו של עובד אדום בחמישים וארבעה תינוקות. אשתו ושמונת כלותיו ילדו כל אחת ששה ילדים.

"וַיִּגְדַּל לְמֶלֶךְ דָּוִד לֵאמֹר, בָּרַךְ ה' אֶת בֵּית עֶבֶד אֲדֹמִים וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ בְּעִבּוֹר אֲרוֹן הָאֱלֹקִים, וַיִּלְךְ דָּוִד וַיַּעַל אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹקִים מִבֵּית עֶבֶד אֲדֹמִים - עֵיר דָּוִד, בְּשִׁמְחָה" (שמואל ב' ו, יא-יב). איך השפיעה הידיעה על הברכה העצומה על דעתו של דוד? מה הסיר את יראתו מארון ה'? אך ברור, כי ברכה עצומה זו שמחת אין-קץ יש בה. שפע גדול כל-כך, בהכרח ממלא את הלב באושר עילאי. ולבו של דוד, בשומעו את הבשורות הטובות, מתמלא בחרדה. חושש הוא לשמוע את הסוף הרע: הן תמיד, כשיש שמחה גדולה בקרבת הארון, מסתיים האירוע באבל נורא. אך לא כן היה כאן. אין סוף רע.

דוד הבין שיש דרך נכונה להתנהל בקרבת הארון. ברגע הזה הוא הולך ומעלה את הארון - "בְּשִׁמְחָה". השמחה עודה שולטת, אם כי מאוזנת. בדקדוק לשונות הפסוקים ניכרים השינויים בין המסע הראשון לשני:

"וַיְהִי כִּי צָעְדוּ נְשָׂאֵי אֲרוֹן ה' שְׁשֵׁה צְעָדִים - וַיִּזְבַּח שׂוֹר וּמְרִיא" (שמואל ב' ו, יג). מדי ששה צעדים של נושאי הארון - הפעם, כאמור, נשאו אותו הלויים על כתפיהם - בנה דוד מזבח והקריב קרבנות. הקרבנות, שלא היו במסע הראשון, שיוו לשמחה אופי של כבוד [גם מספר הצעדים מורה על כך. ששה צעדים הם כנגד ששת ימי המעשה, ובצעד השביעי - שהוא כנגד יום השבת - הקריבו שור ומריא. כי כמו השבת, שהיא מלמדת על ששת ימי המעשה שאין האדם באמת

יוצר ועושה בהם (כדברי רש"ר הירש, ואחרים), כן הצעד השביעי איזן את ששת הצעדים, והשרה את רוח היראה על צעדי הריקוד והשמחה (שמעתי מהר"א הולצמן).

"וְדוֹד מְכַרְכֵּר בְּכָל עַז לְפָנַי ה', וְדוֹד חָגוּר אֶפּוֹד בְּד" (פס' יד). עם שהיה מכרכר בשמחה ואהבה, היה חגור אפוד בד – בגד של עבודה. האפוד הוא מבגדי כהונה, אך גם הלויים היו חגורים בו.

"וְדוֹד וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל מַעֲלִים אֶת אַרְוֹן ה' בְּתַרְוֵעָה וּבְקוֹל שׁוֹפָר" (פס' טו). הגם שגם במסע הזה היו כלי הנגינה כמו במסע הראשון – "וְכָל יִשְׂרָאֵל מַעֲלִים אֶת אַרְוֹן בְּרִית ה' בְּתַרְוֵעָה וּבְקוֹל שׁוֹפָר וּבַחֲצִצְרוֹת וּבַמְצִלְתִּים מִשְׁמַעִים בְּנִבְלִים וְכַנְרוֹת" (דברי הימים א' טו, כח) – נוספו כאן התרועה וקול השופר, שכמובן נותנים גם הם אופי של כובד ראש ויראה.

* * *

הנביא מוסיף ומספר על אירוע צדדי, לכאורה, בסופו של המסע: "וְהָיָה אַרְוֹן ה' בָּא עִיר דָּוִד, וּמִיכָל בַּת שָׁאוּל נִשְׁקָפָה בְּעַד הַחֲלוֹן וַתֵּרָא אֶת הַמֶּלֶךְ דָּוִד מִפְּנֵי וּמִכַּרְכֵּר לְפָנָיו ה', וַתִּבֹּז לוֹ בַּלְבָּה" (שמואל ב' ו, טז). "וַיָּשָׁב דָּוִד לְבָרְךָ אֶת בֵּיתוֹ, וַתֵּצֵא מִיכָל בַּת שָׁאוּל לְקִרְאת דָּוִד, וַתֹּאמֶר, מַה נִּכְבַּד הַיּוֹם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר נִגְלָה הַיּוֹם לְעֵינַי אֲמָהוּת עֲבָדָיו כִּהְגִּילוֹת נִגְלֹת אַחַד הָרִיקִים" (פס' כ). מיכל טוענת לפניו טענה נכבדה: כאחד הריקים אתה מתגלה לעיני העם. וכבוד המלכות, וכבוד התורה – היכן הם?

ותשובתו של דוד, מלמדת את צדו השני של המטבע שנטבע בחלקה הראשון של ההפטרה: "וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל מִיכָל, לְפָנָיו ה', אֲשֶׁר בָּחַר בִּי מֵאֲבִיךָ וּמִכָּל בֵּיתוֹ לְצוֹת אֹתִי נָגִיד עַל עַם ה' עַל יִשְׂרָאֵל, וְשָׁחַקְתִּי לְפָנָיו ה', וּנְקַלְתִּי עוֹד מִזֹּאת וְהָיִיתִי שָׁפֵל בְּעֵינָיו, וְעַם הָאֲמָהוּת אֲשֶׁר אֲמַרְתְּ עִמָּם אֶכְבְּדָה" (פס' כא-כב).

אמת, על בשרנו למדנו על האיזון הנדרש בין אהבת ה' ליראתו. על הגבול שיש להציב בפני האהבה והשמחה. אך כל זאת רק בתחום היחס שבינינו לבין הקדוש-ברוך-הוא. כאשר מדובר על היחס שבינינו לבין עצמנו, כאשר הנדון הוא על גבולות השמחה מצד כבודנו שלנו – ואף כבוד המלכות והתורה כבודנו שלנו הוא – כאן אין מקום לגבולות. כאן, כל מעשה שיכבד את בורא העולם יהיה נכון וראוי. זה אשר אומר דוד: "וּנְקַלְתִּי עוֹד מִזֹּאת", אף מעבר לבזיון שנתבזיתי היום אהיה מוכן להתבזות, משום שאין כאן מקום לאיזון. אין גבול להציב.